

Från Sundhetsnämnd/Trikinbyrå till Hälsovårdsnämnd/ Köttbesiktningsbyrå och miljö och hälsovårdsnämnd.

1600- och 1700-talet

Under 1600-, och 1700 –talet hemsöktes staden av epidemiska sjukdomar, som pesten, fläckfeber, rödsot (dysenteri), kopper. Även sjukdomar som kikhosta, mässling skördade många offer.

Hygien var inte den bästa och läkarvården var bristfällig.

På stadens gator och kyrkogårdar sprang svin och annan boskap ofta lösa.

Något som magistraten försökte stävja genom att utfärda förordningar med hot om dryga böter. Det var kanske inte hälsoläget man i första hand tänkte på utan mer den förödelse som kreaturen åstadkom i staden. Hantering av diverse avfall var inte heller det bästa. Livsmedelshygien var också bristfällig. Magistraten och stadens äldste uppmanade husägarna att stensätta sina gator, men inte alltid med framgång. Det föranledde magistraten att utfärda följande publikation:

”thet ingen hädanefter tillåtes på gatorne någon gödsel, och at ther ägarne inom 3 veckor thet, som nu befinnes ther ligga, icke låta bortföra, lemnas then ther till frihet, som thet först giöra will” Trots detta klagades det över att gatorna inte var stensatta och att man kunde påträffa bland annat gödsel och timmer som belamrade gatorna. Man kunde konstatera, att ”gödsell och orenlighet som finnes på åtskilliga särskilt twärgatorne”.

En ännu strängare kungörelse utfärdades under senare delen av 1700-talet. ”Som magistraten nu en tid bortåt funnit stadens större och mindre gator wara med högar af gatusopor och annor orenlighet beswärade samt slikt icke förenar sig med den ordning och sundhet och snygghet, samhället tillhör, alltså och till sammans vinnande och behållande har Magistraten funnit skäligt härmed stadga och utsätta wite af 40 sk. Specie, åklagarens ensak” osv.

1750-talet

Blekinge fick 1754 en provinsialläkare med säte i Ronneby. Den förste provinsialläkaren var Johan Benjamin Heiltag. Magistraten och stadens äldste ansåg emellertid att denne inte kunde tjäna staden på bästa sätt utan beslöt 1755 att anställa en läkare för Karlshamn avlönad av stadens invånare. Sedan doktor Lars Gistrén till full belåtenhet fungerat som stadsphysicus i Karlshamn och bestritt vården på örlogsfartygen som låg i hamnen erhöll han 30 maj 1758 fullmakt på sysslan som stadsmedicus.

Det var under denna tid främst stadsläkaren och stadsveterinären som bar huvudansvaret för sjuk och hälsovården i staden. Kolerans härjningar 1834 medförde att (i likhet med övriga Sverige) en Sundhetsnämnd bildades i Karlshamn.

”Instruction för stadsläkaren fastställd af magistraten 16 nov 1863”

”Stadsläkarne hwilkas skyldighet det är att i nedanstående ordning betjena samhällets innewånare, de medellösa gratis och öfriga emot ersättning ega att utom hwad författningarne förskrifwa iaktta följande:

- a) hafwa en bestämd timma utsatt hwarje söckendag för emottagande af sjukbesök hemma.
- b) Wid frånvaro ifrån hemmet hafwa fogat anstalt och sjukhus der kunna få weta hwar läkaren är att träffa för hastigt påkomna fall.
- c) Wid sådana fall som fordra ögonblicklig hjälp lemna denna inom hwilken detalj eller qwarter af staden det må vara.
- d) I öfrigt tillhöra läkarena hwar för sig följande skyldigheter.”

”A Förste stadsläkaren:

Eger uppseende öfwer stadens helsowård i allmänhet och skyldighet att inför wederbörande auctoriteter anmäla och anmärka hwad han i detta afseende finner nödigt; han eger emottaga och befvara i tjensten ankommande skrivelser, afgifwa den allmänna årsrapporten till Kongl. Sundhetskollégium och de tillfälliga rapporter och berättelser som wid ett annat särskildt tillfälle kunna åläggas; han är ständig medlem af Fattiggvårdsdirectionen och verkställer ifrågakommande examina med fältskärer och pharmaceuter samt besigtar skolungdomen för gymnastik och wapenöfning.”

Undre stadsläkaren:

”Tillhöra alla polismål, obductioner och andramedicolegala besigtningar, besigtning för typhilis o.d. uppseendet öfwer baranavårdsväsendet samt vaccination och revaccination med dithörande rapporter.

Obs Om undre stadsläkaren will låta dessa rapporter med det enskildta sjukförslaget och hwad öfrigt honom åligga ingå till Kongl: Sundhetskollégium tillsammans med förste stadsläkaren, eger han till honom aflemna före februari månads utgång.”

”B i Sjukwård:

Då staden åtagit sig att genom en sin läkare bestrida läkarewården wid Gustafsborgs lasarett så är den af dem som denna befattning af wederbörande uppdrages skyldig att emottaga. Den stadsläkare som tillika är lasarettsläkare ansvarar för sjukwården å Gustafsborgs fattighus samt wården af dem som bo på stadens ägor öster om staden och den åt Asarum gående landsvägen.”

”Deremot tillhör Nya Staden och de utanföre staden som bo på westra sidan om ofwannämnda demarcationslinje hans Collega.

Stadens Fattigpractic delas uti 2:ne delar.

- a) första och andra qwarteret med Kosträtet
- b) tredje och fjärde qwarteret .

af hwilka läkaren tager en efter öfwerenskommelse eller derest de icke åsämjas efter magistratens utsago. Wid inträffande ledighet af någondera tjensten eger qwarstående läkaren walrätt af qwarter.”

”Anm1: Utfärdande af dödsattester för dem som dött utan läkarvård tillhör läkaren inom qwarteret.

Anm2: Tillfällig sjukvård såsom anordnande af tillfälliga kolerasjukhus eller koppsjukhus wid sporadiska fall o.d. tillhör läkaren inom det qwarter der de befinnas anläggas.”

”Anm 3: Wid epidemier inträder Sundhetsnämndens ordnande verksamhet hwilken läkarne ega lagenligt hörsamma.

Hwad framtiden ytterligare komma att tillhöra stadsläkarne genom wederbörande auctoriteters anbefallande eller inträffade förändringar inom samhället skall dem emellan fördelas efter ofwanföljda norm, så att 1:ste stadsläkaren eger sig uppdragen två tredjedelar af kommunala göromålen men båda lika af sjukvården.
Carlshamn å rådhuset den 16 nov 1863.”

”På magistratens wägnar
Leissner
Gustaf Tausson.”

1800-talet

Inom Sundhetsnämnden bildades sedan en särskild Trikinbyrå som hade till uppgift att undersöka köttet. Ett mikroskop anskaffades och tidningarna meddelade att man hade sett de små ”tingesterna” Undersökning var från början frivillig men blev sedan obligatorisk. Fläsk och kött skulle vara försett med Trikinbyråns kontrollstämpel.
Utdrag ur - stadgar för Karlshamns Trikinbyrå 1881: ”§1 Trikinbyråns ändamål är att genom mikroskopisk undersökning bereda visshet huruvida till byrån inlemnadt fläsk eller svinkött är fritt från dynt och trikiner eller icke.
§2 Byråns verksamhet utöfas genom en föreståndare som antages af Helsovårdsnämnden: Han eger uppbära de här nedan för undersökning stadgade afgifter.

Nämnden eger jemväl, om den dertill finner skjäl, entlediga föreståndaren.

§3 - §7

§8 del av Trikinfritt men dynthaltigt fläsk stämplas DYNT. Trikinhaltigt fläsk stämplas med märke som inbrännes i skilda ställen på fläsket.

§10 Föreståndare anskaffar på egen bekostnad mikroskop, stämpeljern, sigill, kol, reagentier och annat som för undersökningarnes verkställande erfordras Han är ansvarig för upprätthållande af byråns verksamhet i enlighet med dessa öfriga föreskrifter som Helsovårdsnämnden honom kan honom meddela.”

1875

Sundhetsnämndens medlemmar fick själva ombesörjde allt arbete som låg utanför de båda stadsläkarnas ansvarsområde. Sundhetsnämnden ville förbjuda svinhållning i staden men magistraten hade en annan mening. Genom att svinen förtärde matrester som annars skulle ligga och ruttna i staden utförde de betydelsefull hygienisk insats. I enlighet med rikets Hälsovårdsstadga 1875 bildades i Karlshamn den första Hälsovårdsnämnden. Hälsovårdsnämndens första möte hölls 15 januari 1875 och sammankallande var ” Herr Borgmästaren och riddaren LW Lothigius. Hälsovårdsnämndens verksamhetsområde utvidgades efter hand. Tomtägarna fick svara för var sin del av gatan som skulle spolvas ren med friskt vatten varje lördag. Rengöring av allmänna platser sköttes av Gustavsborgs fattighjon. Bortforsling av avträdesämnen vållade ofta debatt. Avträdena hade hämtats av bönder gratis till gödsel på åkrarna men det skedde inte med den regelbundenhet som Hälsovårdsnämnden önskade. Husägarna å sin sida menade att det var bäst att inte röra i det för ofta ty då skulle stanken bli värre. Bönderna ville inte längre tömma avträdena gratis och det var svårt att få tag i folk som var villiga att åtta sig arbetet.

1896

Hälsovårdsnämnden utarbetade förslag till ny Hälsovårdsstadga. Slaktmästarna i staden gjorde invändningar, men förslaget antogs i modifierat skick av stadsfullmäktige och fastslogs av länsstyrelsen 14 jan 1899.

De nya bestämmelserna var en betydelsefull vändpunkt i hälsovårdsarbetet i staden. Där fanns bland annat bestämmelser om att nybyggd fastighet inte fick tas i bruk förrän besiktning gjorts. Lägenhet där lungsjuk person avlidit måste saneras. Där fanns bestämmelser att slakterilokalernas golv skulle ligga 30 cm över markytan och vara cementerade, väggar skulle vara oljemålade eller kaklade. Även bageri och bryggerilokaler skulle ha cementgolv, affärslokaler avsedda för handel med matvaror fick inte begagnas som sovrum eller genom dörr stå i omdelbar förbindelse med sådant Mjölkhandeln som förut varit primitiv omfattades också av bestämmelserna. Den nya stadgan innebar, att de flesta av stadens matvaruaffärer måste byggas om. I sin inspektionsberättelse 1899 framhöll förste provinsialläkaren att Karlshamn gått framåt på ett förvånansvärt sätt i hygienisk avseende.

1902

Trikinbyrån utvidgades till en allmän Köttbesiktningsbyrå som trädde i kraft 1902. De första lokalerna inrättades i komministerboställets östra del som fick tjänstgöra som köttbesiktningsbyrå.

Utdrag ur Stadga för Köttbesiktning i staden Karlshamn 21 oktober 1901: ” §1 Till människoföda afsedt färskt, rått kött af nötkreatur, får, get, svin eller häst må å staden icke saluföras å torg eller annat försäljningsställe eller i öppen salubod gödsling av åkrar, men hämtningen skedde inte med regelbundenhet. Ofta stoda avträdena fulla

under långa tider. §13 Besiktningssman skall vara legitimerad veterinär. Konungens befallningshafvande förordnar besiktningssman på Hälsovårdsnämndens förslag Besiktningssman kan af konungens befallningshafvande när som helst entledigas från sin befattning (ännu idag är det legitimerad veterinär som gör slutbedömning på bakteriologiska prover).”

Då köttbesiktning allt oftare företogs på slaktstället beslöt stadsfullmäktige att avskaffa Köttbesiktningssbyrå december 1950.

1940-talet

Doktor Åke Assarsson som tillträdde som ensam stadsläkare 1937 belyste i ett flertal rapporter de sanitära förhållandena i staden. På 1940- talet gjorde han en omfattande utredning om boendeförhållandena i staden och föreslog radikal saneringsverksamhet. Han krävde omläggning av sophanteringen till slutna kärl, förbättrad vattenförsörjning och byggande av reningsverk mm. Hans kritik underströks också av förste provinsialläkarens rapport 1955. Vidare ansåg Assarsson att den halvöppna barnvården borde stödjas och utvidgas genom Förskoleverksamhet. Assarsson ansåg att han nonchalerades av Drätselkammaren och därför begärde han sitt entledigande som från uppdraget som Hälsovårdsnämndens ordförande. Assarsson avgick som stadsläkare 1959.

Hälsovårdsnämndernas arkiv visar hur skiftande verksamheten varit. I arkivet kan man till exempel finna Obduktioner 1879-1939, Fosterbarn och minderåriga 1903-1925, Dödsbevis 1876-1949, Bostadsundersökning 1936-1937, vaccinationer med mera. Sundhetsnämndens, senare Hälsovårdsnämndens verksamhet, gick hand i hand med läkarnas och veterinärernas verksamhet. Man hade ansvaret för både förebyggande hälsovård och skydd som den direkta sjukvården. När landstinget blev huvudman för den öppna sjukvården ändrades stadsläkartjänsten till provincialläkarettjänst och Hälsovårdsnämndens uppgift blev nu förebyggande och övervakande. Den sista stadsläkaren var doktor Hedvig Adlercreutz som efterträdde Assarsson.

Hälsovårdsnämndens senare Miljö och Hälsovårdsnämndens verksamhetsområde kom alltmer att vidgas och omfatta även miljöfrågor som bland annat luftföroreningar, förvaring av brandfarlig vätska, transporter miljöfarligt och gods.

2003

Verksamheten organiseras 2003 i miljökontor med miljöinspektörer för var sitt ansvarsområde och kontorspersonal. Miljölaboratorium (akrediterat) uppdelat på bakteriologiskt laboratorium och fysiskt/kemikaliskt laboratorium. Laboratoriet betjänar även industri, privatpersoner och kommuner i närområdet.

Verksamheten tillhör samhällsbyggnadsförvaltningen där även tekniskt-, plan-, och byggkontor ingår.